

انسان‌ها نیروی خلاقیت دارند؛ برخی در یک زمینه دارای خلاقیت بیشتر و برخی در زمینه‌ای دیگر. معلمان ممکن است خلاقیت را در دانش‌آموزان شکوفا کنند یا از بین ببرند. بنابراین، لازم است محیط و فضای مساعدی برای رشد و پرورش نیروی خلاقیت دانش‌آموزان در مدرسه فراهم آورد. تحقیقات بیانگر این نکته مهم هستند که ایجاد شرایط مناسب برای خلاقیت تأثیر بسزایی در پیشرفت تحصیلی دارد.

مهدی صداقت‌پیشه

زمینه‌های خلاقیت

به جای ارائه گزارش ساده‌ای از یک کتاب، آن را شخصاً ارزیابی کنند و هر نظری را که درباره آن دارند بیان یا فصلی از فصل‌های سال را توصیف کنند. به طور کلی، نقاشی‌های آزاد، مقاله‌نویسی و نگارش داستان‌های کوتاه، زمینه ارائه ایده و تفکر خلاق را در دانش‌آموزان بهتر فراهم می‌کند. * مطالب درسی را به صورت مسئله و معما برای شاگردان طرح کند؛ مطالعه کتاب یا گوش دادن به سخنان معلم و حفظ کردن حقایق علمی و تاریخی، قوه ابتکار را رشد نمی‌دهد. معلم به جای بیان مطالب درسی یا ذکر حقایق علمی، باید دانش‌آموزان را به طرح مسائل ترغیب کند.

* معلم باید به دانش‌آموزان اجازه دهد مسائل، نظرات و ایده‌های خود را اظهار کنند، سپس آن‌ها را روی تخته کلاس بنویسد. پس از آن، با طرح مسائل و ایده‌های خود به آنان اجازه دهد که آن‌ها را نقد، بررسی و آزمایش کنند

حافظه عمومی دارد و می‌توان آن را با روش‌های صحیح و ایجاد محیطی مناسب پرورش داد.

معلم و شیوه‌های پرورش تفکر خلاق

تعلیم و تربیت به یک معنا عبارت است از رشد قوه قضاوت صحیح در افراد. تقلید از دیگران یا پیروی از تمایلات و عادات، سبب رکود فکری و عجز فرد در برابر مسائل و مشکلات می‌شود. امروزه جامعه نیازمند افرادی است که فکر و خرد را بر اعمال و افکار خویش حاکم کنند و مشکلات را به گونه ابتکاری از سر راه خود بردارند. وظایف معلم در پاسخ گفتن به این نیاز بدین شرح است:

* دانش‌آموزان را به داشتن ایده‌های بکر و نو تشویق کند؛ ایده‌هایی که کم و بیش برای خود آن‌ها نیز بکر است. آنگاه، ضمن پذیرش ایده‌های بکر، زمینه آبراز آن‌ها را هم فراهم کند. مثلاً، می‌توان از دانش‌آموزان خواست

مفهوم خلاقیت

خلاقیت و نوآوری محرک اصلی تمدن‌هاست. اختراع تلفن، اتومبیل، هواپیما، رادیو، تلویزیون و رایانه و نیز کشف قدرت اتم، ابداع مسافرت‌های فضایی و خلق ادبیات و انواع هنرها و... همه و همه نمودهای ارزشمندی از تفکر و ذهن خلاق بشر است.

شاید به جرئت بتوان گفت که جامع‌ترین تعریف خلاقیت را گیلفورد، دانشمند آمریکایی، عرضه کرده است. او خلاقیت را تفکر واگرا (دست یافتن به رهیافت‌های جدید برای مسائل) در مقابل تفکر همگرا (دست یافتن به پاسخ) می‌داند. بنابراین افرادی که تفکر واگرا دارند در فکر و عمل خود با کسانی که تفکر همگرا دارند متفاوت‌اند و روش‌های خلاق و جدید را به کار می‌برند.

امروزه ثابت شده است که برخلاف باور بسیاری افراد که ابداع و خلاقیت را خصوصیت ذاتی بعضی افراد می‌دانند، این استعداد در نوع بشر به اندازه

موانع خلاقیت را می توان به سه دسته تقسیم کرد: فردی، اجتماعی و سازمانی

موانع رشد خلاقیت در دانش آموزان

- ✓ تأکید زیاد بر نمره دانش آموز به عنوان ملاک خوب بودن؛
- ✓ تدریس به روش های قدیمی مبتنی بر معلم محوری؛
- ✓ ناآگاهی معلم از خلاقیت؛
- ✓ نبود حداقل امکانات لازم برای انجام فعالیت های خلاق دانش آموزان؛
- ✓ توجه به اهداف و محتوای کتاب های درسی؛
- ✓ توجه نکردن به تفاوت های فردی دانش آموزان؛
- ✓ نپذیرفتن ایده های جدید؛
- ✓ دادن تکالیف درسی زیاد به دانش آموزان؛
- ✓ استهزا و تمسخر به خاطر ایده یا نظر اشتباه.

منابع

۱. آمالی، تراز (۱۳۷۷). شکوفایی خلاقیت کودکان. ترجمه قاسم زاده و عظیمی. نشر دنیای نو.
۲. افروز، غلامعلی (۱۳۷۶). مباحثی در روان شناسی و تربیت کودکان و نوجوانان. انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
۳. پیرخانفی، علیرضا (۱۳۷۹). پرورش خلاقیت. کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
۴. جمالی، علی (۱۳۷۷). مدیریت خلاق در مدرسه. انتشارات جیحون.
۵. حقیقی، محمدعلی (۱۳۸۰). مدیریت رفتار سازمانی. انتشارات ترمه.
۶. سیف، علی اکبر (۱۳۶۸). روان شناسی پرورشی. انتشارات آگاه.
۷. صافی، احمد (۱۳۷۶). مدیریت و نوآوری در مدارس. انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
۸. حق شناس، مرجان (پاییز و زمستان ۱۳۷۸). خلاقیت در آموزش و پرورش. فصل نامه مدیریت در آموزش و پرورش. شماره های ۲۳-۲۴.

شماره ۱
مهر ۹۱
دوره ۱۸

استفاده از روش بارش مغزی

پس از اینکه مسئله ای در کلاس مطرح شد، معلم از دانش آموزان می خواهد هر تعداد راه حل را که می توانند برای آن بنویسند. معلم نباید پیش از آنکه همه دانش آموزان راه حل هایشان را ارائه دهند اظهار نظری در این خصوص کند.

تشویق اندیشه ها و پیشرفت های بکر و ناب

با پرسش های هر چند غیرمتعارف دانش آموزان باید برخوردی دقیق و حساب شده داشت. اگر دانش آموزی ایده غیرممکنی را بیان کرد، به جای واقع گرایی، باید در این خیال پردازی او شرکت جست.

- باید عملاً به کودکان نشان داد که عقاید آنان مورد احترام است.
- اندیشه ها و راه حل های غیرمعقول برای مسائل را هم باید با احترام تلقی کرد.
- باید به آنان فرصت داد به طور مستقل یاد بگیرند، آزادانه فکر کنند و به اکتشاف بپردازند.

موانع فردی خلاقیت

موانع فردی خلاقیت عبارتند از: نداشتن اعتماد به نفس و ترس از انتقاد و شکست، تمایل به همگونی و عدم تمرکز ذهنی، دلسرد شدن، تأکید بر عادت های پیشین، محافظه کاری، وابستگی و جمود فکری، نداشتن تمرکز ذهنی، کم رویی، انعطاف پذیر نبودن.

شیوه های گوناگون تدریس برای رشد خلاقیت

معلم باید در جریان تدریس خود، روش های متفاوتی را به کار برد؛ از جمله، روش حل مسئله، روش تهیه طرح یا پروژه، روش بحث آزاد و پروژه های گروهی و جمعی متناسب با موضوع و موقعیت درسی.

فعال شدن شاگردان در کلاس درس

کلاس های درس را می توان به جای «معلم محوری» به صورت «دانش آموز محوری» اداره کرد؛ در کلاس دانش آموز محوری، دانش آموز در امر یادگیری دخالت مستقیم و اساسی دارد. در این روش، معلم راه های یادگیری را به شاگردان دیکته نمی کند، بلکه انواع شیوه های یادگیری را پیش پای آنان قرار می دهد تا با استفاده از نیروی خلاقیت و ابتکار خود یکی از آن ها را انتخاب کنند. معلم به جای اینکه برای دانش آموزان اطلاعات فراهم کند، باید آنان را در موقعیتی قرار دهد که خود به جست و جوی اطلاعات بپردازند. معلم در این شیوه تدریس، راهنماست و نقش یاری دهنده و هدایتگر را ایفا می کند.

معلم از دانش آموزان می خواهد هر تعداد راه حل را که می توانند برای مسئله بنویسند

